

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

معاونت بررسی های اقتصادی

مروری بر تحولات درآمد سرانه
طی سال های ۹۳-۱۳۹۰

نگارنده:

عاطفه قاسمیان

شهریور ماه ۱۳۹۴

مقدمه

درآمد سرانه از جمله مهم ترین معیارهایی است که برای سنجش وضعیت رفاه اقتصادی یک کشور به کار می رود. این متغیر، از سویی سهم هر یک از افراد جامعه را از تولید ناخالص داخلی کشور نشان می دهد و گویای توان تولید ارزش افزوده توسط جمعیت کشورها می باشد. از طرف دیگر، بسیاری از سازمان های بین المللی معتبر از درآمد سرانه کشورها برای ارزیابی رفاه خانوارها و سطح کیفیت استانداردهای زندگی در کشورهای مختلف استفاده می کنند. علی رغم تلاش های صورت گرفته برای ارائه سنجه یا معیارهای مناسب برای ارزیابی دقیق وضعیت رفاهی افراد یک کشور، تاکنون جایگزینی برای درآمد ملی / تولید ناخالص داخلی سرانه ارائه نشده است. با توجه به اهمیت این متغیر، سازمان توسعه همکاری های اقتصادی (OECD) از سرانه تولید ناخالص داخلی کشورها برای محاسبه شاخص زندگی بهتر^۱ استفاده می کند و به رتبه بندی کشورهای عضو این سازمان می پردازد. بانک جهانی نیز هر ساله سرانه تولید ناخالص داخلی کشورهای مختلف جهان را اعلام می کند. در این گزارش نیز تحولات درآمد ملی و تولید ناخالص داخلی سرانه ایران طی سال های اخیر بر اساس آمارهای بانک مرکزی از سه منظر مورد بررسی قرار می گیرد.

۱. درآمد ملی سرانه

درآمد ملی با احتساب درآمد عوامل تولید خارج از کشور افزون بر ارزش افزوده بخش های واقعی اقتصاد (تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه) به دست می آید. این متغیر در واقع همان تولید ناخالص داخلی است که با کسر استهلاک و افزودن خالص درآمد عوامل تولید خارج محاسبه می شود.^۲

آمارهای بانک مرکزی نشان می دهد بالاترین درآمد ملی به قیمت های ثابت سال ۱۳۸۳ طی ۳۰ سال اخیر مربوط به سال ۱۳۹۰ رقمی حدود ۱۹۹ هزار میلیارد تومان بوده است. پس از آن، به دلیل تشدید تحریم ها و شرایط اقتصادی موجود روند نزولی درآمد ملی آغاز شده و تا سال ۱۳۹۳ ادامه یافته است. همان گونه که در جدول ۱ مشاهده می شود درآمد ملی کشور با کاهش ۱۷,۱ درصدی در سال ۱۳۹۱ نسبت به سال پیش از آن به حدود ۱۶۵ هزار میلیارد تومان رسیده که ناشی از افت ۶,۸ درصدی تولید خالص داخلی (بر اساس قیمت های ثابت سال ۱۳۸۳) همزمان با تشدید تحریم های بین المللی بوده است.

درآمد ملی سرانه که از نسبت درآمد ملی هر سال به جمعیت کشور در همان سال به دست می آید، پس از سال ۱۳۷۷ (آغاز دولت هفتم)، روند صعودی را آغاز کرد؛ به طوری که از ۱,۲۶ میلیون تومان به ازای هر نفر در سال ۱۳۷۷ (به قیمت های ثابت ۱۳۸۳) به ۲,۵ میلیون تومان به ازای هر نفر در سال ۱۳۸۶ رسید. پس از آن، دو سال متوالی رشد منفی را تجربه کرد و مجدداً روند افزایشی را دنبال نمود. چنانچه آمارها نشان می دهد، بالاترین درآمد ملی سرانه طی ۱۵ سال اخیر متعلق به سال ۱۳۹۰ با حدود ۲,۶۵ میلیون تومان به ازای هر نفر بوده است.

^۱ OECD's Better Life Index

^۲ رقم درآمد ملی به دلیل پایین بودن سهم درآمد عوامل تولید خارج از کشور، تفاوت چندانی با تولید ناخالص داخلی ندارد.

معاونت بررسی های اقتصادی

همان گونه که در جدول ۱ مشاهده می شود، درآمد ملی سرانه از سال ۱۳۹۰ به طور متوسط در هر سال ۷٫۶ درصد کاهش یافته است. سقوط ۱۸٫۱ درصدی درآمد سرانه در سال ۱۳۹۱، منجر به ایجاد درآمد سرانه ای معادل سال ۱۳۸۴ (۲٫۱۷) میلیون تومان به ازای هر نفر) شده است. تثبیت درآمد سرانه ایرانیان طی سال های ۹۱-۱۳۸۴ در حالی رخ داده که به طور متوسط در هر سال ۱٫۳ درصد به جمعیت کشور افزوده شده است.

در سال ۱۳۹۲ نیز استمرار روند نزولی درآمد سالانه هر ایرانی، درآمد سرانه ای معادل ۲٫۰۹ میلیون تومان را رقم زده که نسبت به سال ۱۳۹۰ با کاهش ۲۱٫۱ درصدی همراه بوده است.

جدول ۱- درآمد ملی سرانه طی سال های ۹۲-۱۳۹۰

شرح	واحد سنجش	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲
درآمد ملی (بر اساس قیمت های ثابت سال ۱۳۸۳)	هزار میلیارد تومان	۱۹۹	۱۶۴٫۹	۱۶۰٫۶
جمعیت	میلیون نفر	۷۵٫۲	۷۶	۷۶٫۹
درآمد ملی سرانه	میلیون تومان به نفر	۲٫۶۵	۲٫۱۷	۲٫۰۹
نرخ رشد درآمد ملی سرانه ۱۳۹۲ نسبت به ۱۳۹۰	درصد		-۲۱٫۱	
نرخ رشد سالانه درآمد ملی سرانه	درصد		-۱۸٫۱	-۳٫۷
میانگین نرخ رشد سالانه درآمد ملی سرانه	درصد		-۷٫۶	

منبع: بانک مرکزی ج.ا.ا، خلاصه تحولات اقتصادی

۲. درآمد و هزینه حقیقی سرانه

بررسی درآمد سرانه کشور از طریق ارزیابی وضعیت بودجه هر خانوار شهری نیز امکان پذیر است. چنانچه آمارهای بانک مرکزی نشان می دهد؛ درآمد خالص هر خانوار شهری از سال ۱۳۸۷ با شیب ملایمی شروع به افزایش کرده و در سال ۱۳۹۰ با افزایش نسبتا قبل توجهی نسبت به سال قبل از آن به ۱۶ میلیون تومان رسیده است. خانوارهای شهری کشور بالاترین رشد درآمد را طی دهه اخیر (نسبت به سال قبل) در سال ۱۳۹۲ تجربه کرده اند، اما آنچه در این گزارش بدان پرداخته می شود، وضعیت درآمد سرانه هر ایرانی است. با درنظر گرفتن بُعد خانوارها می توان درآمد اسمی سرانه هر یک از اعضای خانوار را محاسبه نمود. همان گونه که در جدول ۲ مشاهده می شود، درآمد اسمی سرانه طی سال های مورد بررسی همواره روند صعودی را دنبال کرده و در سال ۱۳۹۲ با ۳۲٫۱ درصد افزایش نسبت به سال ۱۳۹۱ به ۷٫۵ میلیون تومان رسیده است.

با توجه به اینکه اثرات افزایش قیمت نیز در افزایش درآمد اسمی سرانه وجود دارد، بهتر است با کسر نرخ تورم نرخ رشد درآمد حقیقی سرانه را محاسبه و بر این اساس استدلال کرد. نگاهی به ارقام نرخ رشد درآمد حقیقی سرانه در جدول ۲ نشان می دهد رشد اسمی درآمد سرانه طی سال های اخیر ناشی از افزایش نرخ تورم بوده است. ارقام مندرج در این جدول، بیانگر رشد منفی درآمد واقعی سرانه هر ایرانی طی سه سال اخیر می باشد. درآمد حقیقی سرانه در سال

معاونت بررسی های اقتصادی

۱۳۹۱ با کاهش ۳,۳ درصدی همراه بوده است که با نتایجی که در قسمت قبل مبنی بر کاهش قابل توجه درآمد ملی سرانه در این سال ارائه شد، همخوانی دارد. در سال ۱۳۹۲ نیز درآمد واقعی هر ایرانی با شتاب نسبتاً کمتری همچنان در حال کاهش بوده و نرخ رشد منفی ۲,۶ درصد را تجربه کرده است.

اگرچه درآمد حقیقی سرانه طی سه سال متوالی رشد منفی را تجربه کرده است، اما در سال ۱۳۹۳ از شدت کاهش آن کاسته شده و با شیب ملایمی روند نزولی را پیموده است. با توجه به اینکه نرخ رشد درآمد حقیقی سرانه در سال ۱۳۹۳ به سمت صفر میل کرده است؛ به نظر می رسد روند نزولی درآمد سرانه پایدار نبوده و با سیاست های اقتصادی دولت یازدهم و کاهش نرخ تورم انتظار می رود در سال های آتی تغییرات مثبتی در نرخ رشد درآمد حقیقی سرانه مشاهده گردد (جدول ۳).

جدول ۲- نرخ رشد درآمد حقیقی و اسمی سرانه طی سال های ۹۳-۱۳۹۰

شرح	واحد سنجش	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳
درآمد اسمی خانوار ^۳	میلیون تومان	۱۶	۲۰	۲۶	۲۹,۷ ^۴
بعد خانوار	نفر	۳,۵۳	۳,۴۶	۳,۴۷	۳,۴۴
درآمد اسمی سرانه	میلیون تومان به نفر	۴,۵	۵,۷	۷,۵	۸,۶
نرخ رشد درآمد اسمی سرانه	درصد	۲۹,۴	۲۷,۲	۳۲,۱	۱۴,۸
نرخ تورم	درصد	۲۱,۵	۳۰,۵	۳۴,۷	۱۵,۶
نرخ رشد درآمد حقیقی سرانه	درصد	۷,۹	-۳,۳	-۲,۶	-۰,۸

منبع: بانک مرکزی ج.ا.ا، آمارهای اقتصادی، بررسی بودجه خانوار

نگاهی به هزینه های بودجه خانوار نیز نشان می دهد مطابق آنچه انتظار می رود هزینه های سرانه روند نسبتاً مشابهی را با درآمد سرانه طی سال های اخیر دنبال کرده است. همان طور که در جدول ۳ نشان داده شده است، علی رغم نوسانات موجود در شتاب افزایشی هزینه های اسمی سرانه طی سه سال اخیر، این هزینه ها همواره روند صعودی را دنبال کرده اند، اما همان گونه که در قسمت قبلی نیز اشاره شد، با توجه به اینکه هزینه های اسمی مشمول اثرات افزایش قیمت نیز می شوند، پرداختن به هزینه های حقیقی منجر به درک بهتری نسبت به سطح ارقام واقعی هزینه سرانه می شود.

همان طور که در جدول زیر نشان داده شده؛ هزینه های حقیقی سرانه نیز همزمان با کاهش درآمد واقعی سرانه در سال های ۹۱ و ۹۲ به ترتیب با کاهش ۲ و ۳,۵ درصدی همراه بوده، اما در سال ۱۳۹۳ با کاهش نرخ تورم، هزینه های حقیقی سرانه نیز رشد ۰,۷ درصدی را تجربه کرده است.

^۳ جمع کل درآمد خالص یک خانوار شهری

^۴ با توجه به اینکه بانک مرکزی در حال حاضر تنها درآمد ناخالص خانوار شهری سال ۹۳ را اعلام کرده است، رقم خالص درآمد خانوار شهری با لحاظ نمودن متوسط سهم مازاد هزینه های ناخالص طی سه سال گذشته محاسبه شده است.

معاونت بررسی های اقتصادی

مقایسه تغییرات درآمد و هزینه حقیقی سرانه طی سه سال اخیر نشان می دهد در سال ۱۳۹۱ کاهش درآمد حقیقی سرانه بیش از کاهش هزینه حقیقی سرانه بوده است که می توان آن را ناشی از تحولات بخش واقعی اقتصاد و تجربه رشد اقتصادی منفی ۶٫۸ درصدی سال ۱۳۹۱ دانست که اثرات آن بر درآمد بیش از هزینه بوده است، اما در سال ۱۳۹۲ هزینه های حقیقی سرانه با شتاب بیشتری نسبت به درآمدهای حقیقی کاهش یافته اند. این امر می تواند ناشی از افزایش قابل توجه سطح عمومی قیمت ها و تجربه نرخ تورم ۳۴٫۷ درصدی در این سال باشد که اثر آن بر هزینه و کاهش تقاضا بیش از درآمد سرانه بوده است.

در سال ۱۳۹۳ نرخ رشد اقتصادی ۵٫۹ واحد درصد نسبت به سال قبل افزایش یافته و نرخ تورم ۱۹٫۱ واحد درصد کاهش یافته است. بر اساس استدلال فوق، باید انتظار داشت اثر بهبود شرایط اقتصادی ۱۳۹۳ (افزایش نرخ رشد اقتصادی و کاهش نرخ تورم) بر هزینه سرانه بیش از درآمد سرانه باشد. نرخ رشد ۰٫۷ درصدی هزینه های حقیقی سرانه و نرخ رشد منفی ۰٫۸ درصدی درآمدهای حقیقی سرانه نیز در این سال گویای این مطلب است.

جدول ۳- نرخ رشد هزینه حقیقی و اسمی سرانه طی سال های ۹۳-۱۳۹۰

شرح	واحد سنجش	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳
هزینه اسمی خانوار ^۵	میلیون تومان	۱۶۶	۲۰۰٫۹	۲۷۰٫۵	۳۱۰٫۷ ^۱
بعد خانوار	نفر	۳۰۵۳	۳۰۴۶	۳۰۴۷	۳۰۴۴
هزینه اسمی سرانه	میلیون تومان به نفر	۴٫۷	۶٫۰	۷٫۹	۹٫۲
نرخ رشد هزینه اسمی سرانه	درصد	۲۹٫۸	۲۸٫۵	۳۱٫۲	۱۶٫۳
نرخ تورم	درصد	۲۱٫۵	۳۰٫۵	۳۴٫۷	۱۵٫۶
نرخ رشد هزینه حقیقی سرانه	درصد	۸٫۳	-۲۰٫۰	-۳٫۵	۰٫۷

منبع: بانک مرکزی ج.ا.ا، آمارهای اقتصادی، بررسی بودجه خانوار

۳. تولید ناخالص داخلی سرانه

چنانچه آمارهای بخش واقعی اقتصاد نشان می دهد، بالاترین تولید ناخالص داخلی سرانه طی ۱۵ سال اخیر مربوط به سال ۱۳۹۰ با حدود ۲٫۹ میلیون تومان به ازای هر نفر بوده است. پس از آن، در سال با کاهش ۷٫۹ درصدی مواجه می شود که طی مدت مذکور بی سابقه بوده است. در سال ۱۳۹۲ نیز روند نزولی تولید ناخالص داخلی سرانه با شتاب کمتری ادامه می یابد.

پس از تجربه دو سال متوالی رشد منفی تولید سرانه، سرانجام در سال ۱۳۹۳ رشد ۱٫۸ درصدی نسبت به سال قبل از آن به واسطه افزایش ۳ درصدی تولید ناخالص داخلی (به قیمت ثابت سال ۱۳۸۳) رقم خورد. با این وجود، مقدار

^۵ جمع کل هزینه خالص یک خانوار شهری

^۶ با توجه به اینکه بانک مرکزی در حال حاضر تنها هزینه ناخالص خانوار شهری سال ۹۳ را اعلام کرده است، رقم خالص هزینه خانوار شهری با لحاظ نمودن متوسط سهم مازاد هزینه های ناخالص طی سه سال گذشته محاسبه شده است.

معاونت بررسی های اقتصادی

تولید سرانه سال ۱۳۹۳ همچنان کمتر از سال ۱۳۹۱ برآورد شده و در مقایسه با سال ۱۳۹۰ با کاهش تقریباً ۹ درصدی همراه بوده است.

همان گونه که در جدول ۴ مشاهده می شود، تولید ناخالص داخلی سرانه طی سه سال اخیر به طور متوسط در هر سال ۳٫۱ درصد کاهش یافته است.

جدول ۴- نرخ رشد تولید ناخالص داخلی سرانه طی سال های ۹۳-۱۳۹۰

۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	واحد سنجش	شرح
۲۰۳	۱۹۷	۲۰۱	۲۱۶	هزار میلیارد تومان	تولید ناخالص داخلی (بر اساس قیمت های ثابت سال ۱۳۸۳)
۷۷٫۸	۷۶٫۹	۷۶٫۰	۷۵٫۲	میلیون نفر	جمعیت
۲۶۱	۲۵۶	۲۶۴	۲۸۷	میلیون تومان به نفر	تولید ناخالص داخلی سرانه
۱٫۸	-۳٫۰	-۷٫۹		درصد	نرخ رشد سالانه سرانه تولید ناخالص داخلی
	-۳٫۱			درصد	میانگین نرخ رشد سالانه

منبع: بانک مرکزی ج.ا.ا، حساب های ملی و نماگر ۷۹

منابع:

۱. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، آمار و داده ها، آمارهای اقتصادی، بررسی بودجه خانوار HES.
۲. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، آمار و داده ها، حساب های ملی ایران.
۳. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، خلاصه گزارش تحولات اقتصادی ایران در بخش واقعی سال ۱۳۹۳.
۴. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، نشریات و پژوهش ها، نشریات ادواری، خلاصه تحولات اقتصادی.
۵. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، نشریات و پژوهش ها، نشریات ادواری، نماگرهای اقتصادی.